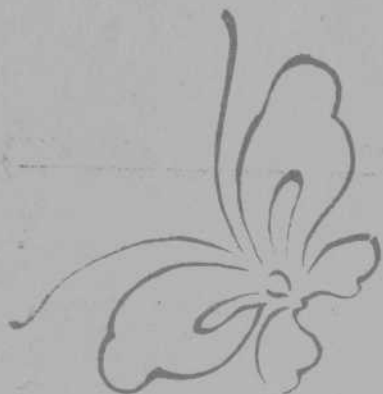

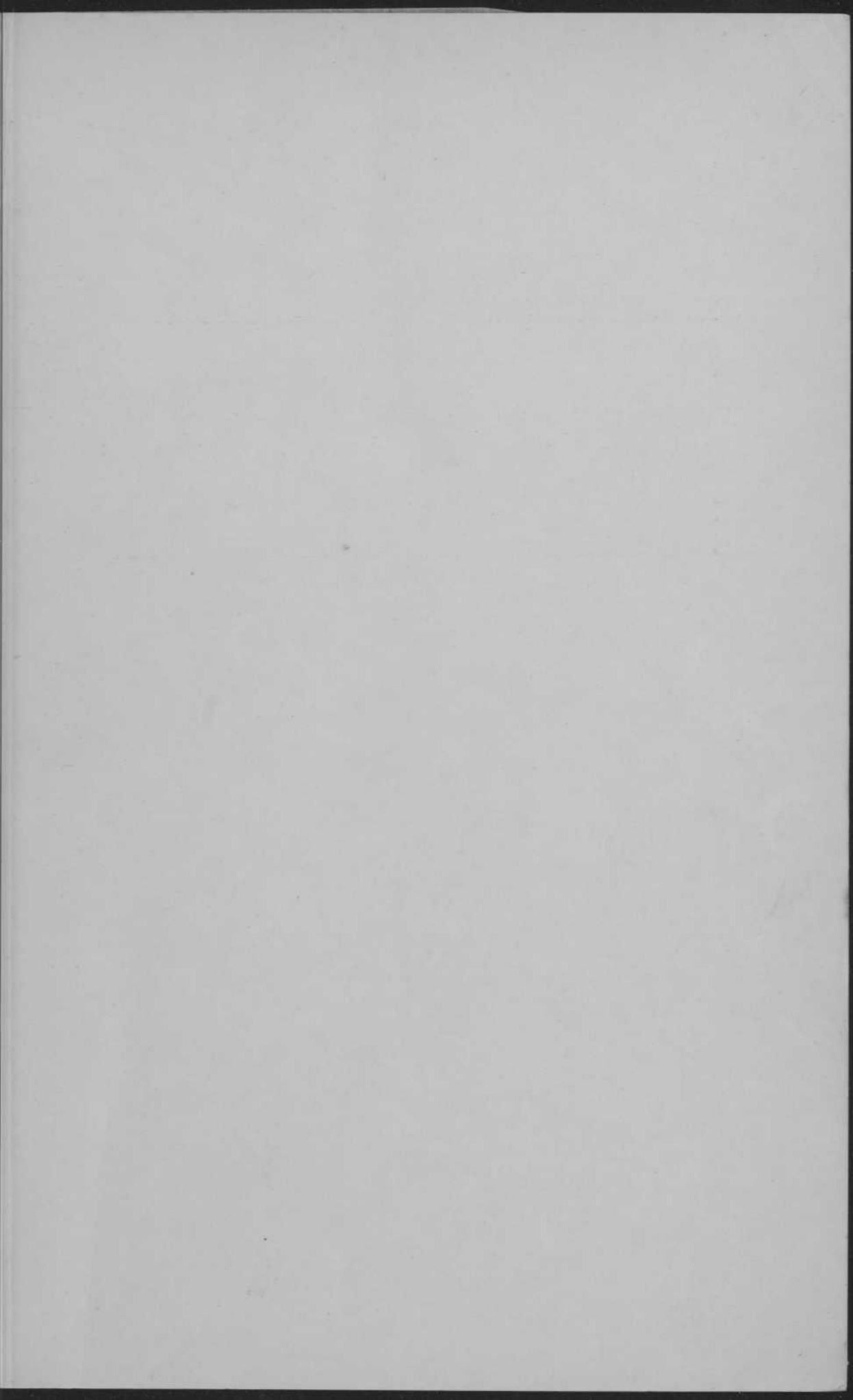
1107

LINDOR **S**ERRURIER
HERDACHT

B 21

1107
B.21.

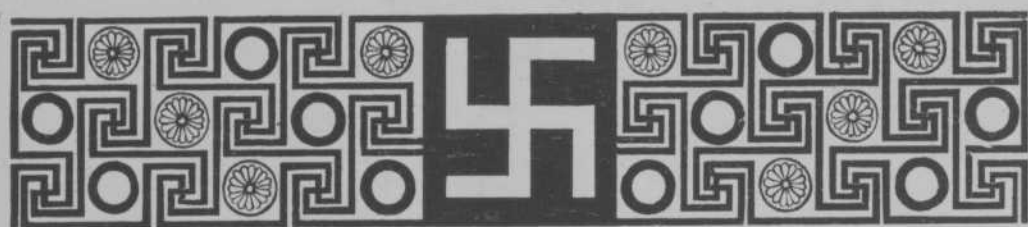

LINDOR SERRURIER
HERDACHT.

8037

DOOR
D_R H. TEN KATE.

TŌKYŌ.
1902.

MAATSCH.
NEDERL. LETTERK.
LEIDEN.

Handwritten text, possibly a signature or date, located in the center of the page. The text is very faint and difficult to read, but seems to consist of several lines of cursive or semi-cursive script.

Handwritten text at the bottom of the page, possibly a page number or a small note. It is also very faint and difficult to read.

LINDOR SERRURIER HERDACHT.

HET schrijven eener necrologie van een man van beteekenis is een in vele opzichten moeilijke, en somtijds ondankbare taak. Den vrienden en vakgenooten van den overledene geeft men gewoonlijk te weinig; hun, die niet tot den engeren kring behoorden, te veel. Niet zelden ook schrijft men te vroeg, te haastig, waarbij dan nog komt, dat de verdiensten van niet weinige geleerden en onderzoekers eerst na verloop van tijd naar waarde worden geschat, en dan nog slechts door vakgenooten in engeren zin.¹⁾

Het "In Memoriam," dat professor Hubrecht, eenigen tijd geleden, in *De Gids* (No. 9. 1901.) aan Lindor Serrurier wijdde, is wederom een bewijs voor het bovengezegde. "Een geleerde is Serrurier nooit geweest"—aldus schreef die hoogleeraar over zijn vriend, dien hij welhaast een kwart eeuw had gekend. Professor Hubrecht had beter kunnen weten. Met welke goede bedoeling die levensschets ook moge geschreven zijn, Serrurier's verdienste als Japanoloog en ethnoloog heeft professor Hubrecht niet naar waarde geschat. Serrurier was niet slechts geleerde, maar méér dan dat: hij was vorscher, zelfstandig denker, die nieuwe wegen zocht en

1) Onder de necrologiën van Serrurier in verschillende tijdschriften verschenen, is er een in *T'oung Pao* (October 1901) door professor G. Schlegel die, door toon en inhoud, ieder onbevooroordeeld lezer zal hebben verbaasd. Zij, die meer kritische artikelen van den heer Schlegel kennen, zullen echter weten, dat dergelijke taal bij hem geen zeldzaamheid is. Zoo zeide professor Gerland, naar aanleiding eener kritiek van den heer Schlegel over een werk van professor Riess, dat hij een "Polemik" voerde "deren Form längst veraltet ist." (*Geograph. Jahrbuch* XXI. Band, 1898 S. 175).

dikwijls vond. "De geniale blik," dien professor Hubrecht hem toekende, waar het zijn beheer van het Rijks Ethnographisch Museum gold, is hem ook als onderzoeker niet te ontzeggen. Dat blijkt uit zoo menig geschrift van zijn hand. Vakgenooten van Serrurier zullen de necrologie, die professor Hubrecht aan zijn vriend wijdde, onbevredigd ter zijde hebben gelegd. Het is daarom dat ik hier wil trachten hem, als geleerde, recht te doen wedervaren. Ik bepaal mij dus slechts tot den "man van de pen en de afgetrokken studie."

Een veelschrijver is Serrurier echter nooit geweest. Zijn geschriften—met uitzondering van het Japansche Woordenboek en de Wajang poerwā—zijn niet meer dan ongeveer vijf-en-dertig in getal. Slechts eenige zijner producten zijn mij hier, in Japan, toegankelijk. Meestal zal ik er mij toe moeten bepalen tot een bloote opsomming van titels, om bij zijn voornaamste werk op ethnologisch gebied wat langer stil te staan. Reeds in 1875, dus lang voor zijn promotie *cum lande* tot doctor juris aan de Leidsche Universiteit, gaf Serrurier de vertaling van "*Kasira gaki zou vo kin mou dzu wi tai sei*," *Encyclopédie japonaise, le chapitre des quadrupèdes, avec la première partie de celui des oiseaux*," in het licht. Daarop volgde in 1877 zijn "Een en ander over Japan" en in 1881, de twee eerste deelen van het Japansche Woordenboek van wijlen zijn leermeester professor Hoffmann, wien hij in de *Nederlandsche Spectator* (1878) een korte levensschets wijdde.

Bij de lange lijdensgeschiedenis van het Woordenboek, waarvan in 1892 het derde deel, ook in het Engelsch, verscheen, willen wij niet lang stilstaan. Genoeg, door een samenloop van droevige omstandigheden werd die reuzentaak nooit volbracht. Aan wien de schuld lag, dat al het daarvoor bestemde, gedeeltelijk voor de pers gereed liggende materiaal nooit het licht zag—aan de Nederlandsche Regeering, aan zekere professorale adviezen, aan de uitgevers of aan Serrurier zelven,—willen wij hier niet beslissen. Slechts een enkele

opmerking zij mij veroorloofd. Professor Hubrecht stelde, in zijn *Gids*-artikel, de vraag, of het onafgewerkte Woordenboek "niet als historisch curiosum in het Department van Koloniën eene eereplaats zal erlangen als onverwachte bron waaruit het Rijks Ethnographisch Museum en de zooëven genoemde Maatschappij²⁾ dank zij het krachtig initiatief van Serrurier ontsproten zijn." Misschien wèl, doch dan tevens als bewijs, als tastbaar symptoom van een in Nederland heerschenden chronischen toestand, die moeilijk met een enkelen naam te bestempelen is, maar die o. a. blijkt uit bekrompen betweterij. In het land, waar men jaar in, jaar uit, nieuwe gebouwen blijft weigeren voor de Rijks Musea te Leiden, waar men een hoogleeraar in de psychiatrie een noodige kliniek onthield en waar men nog niet heeft leeren beseffen, dat een leerstoel in tropische ziekten voor een koloniale mogendheid iets hoog noodzakelijks is, kan het niet verwonderen, dat er voor de verdere uitgave van het Japanische Woordenboek "geen termen" werden gevonden.

Serrurier's geleerde studie over den Lioe-Kioe Archipel, naar Chineesche en Japanische bronnen, verscheen in het *Tijdschrift van het Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap* (deel IV, 1880). De Duitsche geograaf, professor von Klöden, die over hetzelfde onderwerp schreef, ontleende daarbij veel aan Serrurier. (Vergel. *Petermann's Geographische Mittheilungen*, 26. Band 1880). Terloops zij hier aangestipt, dat ook professor de Goeje in zijn "Arabische berichten over Japan" (*Verlagen en Mededeelingen der Koninklijke Akademie van Wetenschappen*, Afd. Letterkunde, 2de. Reeks. Deel X.) Serrurier herhaaldelijk als zijn zegsman noemt. Omstreeks dien tijd verschenen ook Serrurier's bijdragen in het toenmalige, door Dr. G. J. Dozij uitgegeven *Aardrijkskundig Weekblad*, over Japanse etiquette (geïllustreerd) en het verzamelen op ethnographisch

2) Bedoeld is hier de in 1890 door Serrurier opgerichte Maatschappij ter bevordering van het Natuurkundig Onderzoek der Nederlandsche Koloniën.

gebied. Hierin stelde hij, naar ik meen voor het eerst, zijn indeeling van ethnographische voorwerpen in twaalf groepen op, een systeem dat sedert steeds in het Ethnographisch Museum gevolgd is. Maar bovendien was dat stuk een opwekking in den geest van den Nestor der ethnologie, professor Bastian. Nog levendig herinner ik mij, hoe ruim twintig jaren geleden die geleerde mij zijn ingenomenheid betuigde met dit geschrift van Serrurier bij gelegenheid van een mijner bezoeken, als student, aan het Museum für Völkerkunde te Berlijn.

Een opstel over de Samoieden, oorspronkelijk bij wijze van instructie voor de *Willem-Barents*-reizigers geschreven, verscheen in *Eigen-Haard*. Zijn voordracht: "Ethnologische mededeelingen over het schip," in een der vergadering van het Aardrijkskundig Genootschap, moet Serrurier omstreeks denzelfden tijd hebben gehouden. In het tijdschrift derzelfde vereeniging zag in 1883 zijn studie "De vroegere betrekkingen der Japanners met naburige rijken" het licht. Uit hetzelfde jaar dagteekent zijn uitgave der, oorspronkelijk door wijlen professor Hoffmann beschreven, verzameling van Japansche boekwerken van Mr. J. H. Donker Curtius, waarbij Serrurier een naschrift voegde [*Tijdschrift voor Taal-land-en volkenkunde van Nederlandsch Indië*, 4e. volgr. IV.] en verder zijn "Catalogus der ethnographische afdeeling van de Internationale Koloniale en Uitvoerhandel Tentoonstelling te Amsterdam." Dit laatste werk, een lijvig boekdeel, bevat een schat van gegevens, o. a. over Hindoe muziek, ook dank zij de medewerking van Daniël de Lange. Evenzoo is, in den "Catalogus der afdeeling Nederlandsche Koloniën" derzelfde tentoonstelling, menig inleidend artikel van Serrurier's hand te vinden. De "Scènes du Wayang pourwâ," eveneens in 1883 en wel in den feestbundel van het Koloninklijk Instituut voor de Taal-land-en-volkenkunde van Nederlandsch Indië, verschenen, is als een voorlooper te beschouwen van zijn, meer dan twaalf jaren later uitgegeven groote werk over de Wajang. Reeds toen sprak hij zijn

meening uit, dat de schaduw beelden als de *eigen schimmen* der voorouders moeten worden opgevat.

Serrurier's beschrijving der Japansche kaarten uit de nalatenschap van Mr. B. W. A. E. baron Sloet tot Oldhuis zag in het *Tijdschrift van het Nederlandsch-Aardrijkskundig Genootschap*, in 1884, het licht, het jaar, waarin ook het eerste nummer der "Notices Anthropologiques" van het Ethnographisch Museum te Leiden, verscheen. Die uitgave werd echter niet lang voortgezet, wegens de daaraan verbonden kosten en het gemis aan belangstelling in ons land, daar waar het zuiver anthropologische questies geldt. Een beschrijving van Kru-Negers, daarop van Singaleezen, gegrond op de studie van te Rotterdam en te Londen vertoevende vertegenwoordigers dier volksstammen, leverde de stof der "Notices," met medewerking van schrijver dezes.

Het derde en laatste nummer dier publicatie, aan schedels van Nieuw-Caledoniërs gewijd, werd door Serrurier alleen geschreven. Hoezeer hij zich zijn studietijd in den winter van 1885-86 aan de Ecole d'Anthropologie te Parijs ten nutte had gemaakt, blijkt o. a. uit het feit dat hij een craniometrisch instrument ter bepaling van het ophryon uitvond, en dat hij denzelfden index tusschen schedel en onderkaak uitdacht als de bekende Fransche anthropoloog Dr. Manouvrier, maar geheel onafhankelijk van dezen.

Desniettemin bleven de Japansche studiën altijd Serrurier's geliefkoosde bezigheid, en ofschoon zijn directeurschap van het Ethnographisch Museum zooals *hij* dat opvatte, het grootste gedeelte van zijn tijd en werkkraft in beslag nam, hebben de volgende publicaties, n. f. tusschen 1886 en 1896 verschenen, alle betrekking op Japan: Een in het Fransch geschreven bijdrage in het Leemans' Album, waarin hij, op grond van zekere taaleigenaardigheden, een parallel trekt tusschen het Japansch en Maleisch; "Catalogue des livres japonais de feu M. le docteur A. J. C. Geerts; "Japansche nalezingen," opgenomen in *De Tijdspiegel*; "Einiges über die neueren Beiträge zur Kenntniss der

Ethnographie von Japan" (*Internationales Archiv für Ethnographie*); "Het schikken van bloemen en planten volgens de Japansche methode" (*Eigen Haard*); "Bibliothèque Japonaise," een lijvig boekdeel, waarin Serrurier de in de Universiteits Bibliotheek te Leiden voorkomende Japansche boeken en handschriften beschreef. Onder zijn talrijke dagbladartikelen moge, als vallend op hetzelfde gebied, hier vermeld zijn "De tentoonstelling van Japansche prenten in den Haagschen Kunstkring." (*Het Vaderland* 1893).

Alvorens bij Serrurier's eigenlijk ethnologisch werk een oogenblik langer te verwijlen, moeten wij hier een publicatie noemen, die in nauw verband staat met de reeds bovengenoemde, door hem opgerichte Maatschappij.

Ik bedoel de "Pionier," handleiding voor het verzamelen en waarnemen op natuurkundig gebied, in zonderheid in tropische gewesten," die in 1891 het licht zag. Hoe iemand, die zelf nooit in verre gewesten had gereisd, den moed had een dergelijk werk te beginnen en te volbrengen, kunnen alleen energieke naturen, die niet terugdeinzen voor de grootste geestelijke inspanning, zooals hij er een was, begrijpen. Zoo werkte hij zich niet alleen in de astronomische plaatsbepaling in, maar ook op het gebied der photographie was hij practisch werkzaam. Evenzoo had hij zich in het gipsgieten, toegepast bij anthropologisch onderzoek, een zekere handigheid verworven.

Serrurier stelde die handleiding, naar het schijnt, uit een soort van plichtgevoel tegenover zijn Maatschappij samen. Althans in zijn voorrede noemt hij dit werk "een van zulken, die men niet voor zijn genoegen schrijft." "Niemand toch," zoo gaat hij voort, "kan het aangenaam vinden, zich als ongenooide gast op ander gebied dan dat zijner eigene studiën te begeven, met angstvallige vermindering van de voetangels en klemmen, die daar voor den oningewijde verborgen liggen." Ofschoon verschillende medewerkers hem de taak verlichtten, mag ik toch niet onvermeld laten, als bewijs van Serrurier's originaliteit,

dat hij een vereenvoudigde methode voor leeken tot het doen van astronomische plaatsbepaling uitdacht.

Als uitingen van het standpunt, waaruit hij de ethnologie beschouwde,—zijn wetenschappelijk credo zou men het kunnen noemen—dienen zijn verhandelingen: “De anthropologische wetenschappen,” (*Faarboek van het Onderwijs*, 1889) en “De anthropologie in dienst der ethnologie” (*Handelingen van het Vierde Nederlandsch Natuur-en Geneeskundig Congres.*) Van meer specialen aard noem ik “Phal-lisme” en “Juridische ethnologie,” respectievelijk in *De Tijdspiegel* en *De Gids* van 1896 verschenen. In het eerste stuk, geschreven naar aanleiding van Buckley’s “Phallicism in Japan,” gaf Serrurier beschouwingen, die men in zijn Wajang-werk uitvoeriger ontwikkeld vindt. Het laatste stuk is een studie in verband met Steinmetz’s groote werk “Ethnologische Studien zur ersten Entwicklung der Strafe;” en verder Serrurier’s bijdrage in den Feestbundel van professor Veth.

Zijn talrijke dagbladartikelen, eenige boekbeoordeelingen, de vele Jaarverslagen van het Museum met hun altijd herhaald “ceterum censeo Carthaginem esse delendam”=een nieuw Museum gebouw—zijn beide vlugschriften “Museum of Pakhuis?” (1893) “Museum of Mesthoop?” (1895) zijn opstel “De Leidsche Rijks Musea,” in *De Gids* (1894) en zijn “Nabetrachting,” in de *Indische Gids* (1898) moeten wij hier buiten beschouwing laten. De meeste dezer geschriften toch staan in verband met zijn werkzaamheid als directeur des Museums. En wat hij als zoodanig was, alsook zijn verdienste als stichter en secretaris der Maatschappij ter bevordering van het Natuurkundig Onderzoek der Nederlandsche Koloniën, herdacht reeds professor Hubrecht, die Serrurier vooral beschouwde als “man van de daad.”³⁾

3) Zie ook de waardeerende woorden van den Heer J. K. W. Quarles van Ufford naar aanleiding van dit onderwerp in *De Economist* van Juni 1901, p. 474 en v.

Hoe Serrurier te Batavia, vrij van den Leidschen moreelen druk, met vernieuwden ijver aan den arbeid toog, er doceerde aan het Gymnasium Willem III, als secretaris van het Genootschap voor Kunsten en Wetenschappen werkzaam was, er een aanvang maakte met de reorganisatie der ethnographische verzameling, en nogmaals een noodkreet⁴⁾ slaakte—ditmaal ten behoeve van Java's verwaarloosde oudheden, en o wonder! verhoord—dat alles moge de bevoegde pen van een zijner Bataviasche geleerde vrienden eenmaal aan het licht stellen.

Ik wil thans die geschriften, uit welke vooral Serrurier's verdienste als zelfstandig en onderzoekend ethnoloog blijkt, wat nader beschouwen. Ik bedoel:

“Ethnologische feiten en verwantschappen in Oceanië,” (twee stukken, één in het *Tijdschrift van het Ned. Aardrijkskundig Genootschap* 1885 (?) en één afzonderlijk verschenen);

“Versuch einer Systematik der Neu-Guinea Pfeile;”

“Dubbel masker met veeren kleeft uit Cabinda” (*Internationales Archiv für Ethnographie*, Bd. I. 1888);

“Die Korwäre oder Ahnenbilder Neu-Guinea's, ein Beitrag zur Geschichte der bildenden Kunst.” (*Tijdschrift voor Indische Taal-land-en volkenkunde*, deel XL. 1898);

“De Wajang poerwå, eene ethnologische studie,” Leiden, 1896.

Men—o. a. en laatstelijk de curatoren der Leidsche Universiteit—heeft Serrurier dikwijls van onverzadelijke verzamelmanie beschuldigd, en niet begrepen dat juist het verzamelen van reeksen van een en hetzelfde voorwerp in zijn verschillende vormen, nood-

4) Met name de “Nota over den toestand, waarin eenige voornamen monumenten van Midden-Java verkeerden” (*Tijdschrift voor Indische Taal-land-en volkenkunde*, deel XL 1899). Serrurier zeide daarin o. a.: “Het is hoog tijd dat de Staat hier op de eene of andere wijze tusschenbeide kome; de zorg voor de beroemde javaansche monumenten is een onafwijsbaar punt van staatsbemoeiing.” “De eer onzer kolonie vordert. . . . een betere zorg voor de terecht zoo beroemde tempelruinen.”

zakelijk is om deszelfs ontwikkeling te bestudeeren. Hij zeide daarom te recht in zijn "Korwäre": "So haben in Leiden, ausserhalb der Museumwände, die neueren Ansichte in der Ethnologie sich noch nicht Bahn gebrochen."

Het was een geliefkoosde stelling van Serrurier dat de ethnologie eigenlijk als natuurwetenschap moest worden opgevat, daar alle uitingen der menschelijke psyche, en dus ook het vervaardigen der meest verschillende voorwerpen, aan vaste wetten gebonden zijn, zoowel in hun ontstaan als in hun ontwikkeling. De vorm der voorwerpen bij een of ander volk is nooit toevallig. Bepaalde vormen behooren tot bepaalde plaatsen, juist zooals dat het geval is met organismen, het zij dieren of planten.

Hij drukte zijn gedachten alsdus uit: "Der Mensch folgt, nicht nur auf rein psychologischem Gebiete, sondern auch auf dem der Technik, immer denselben Pfaden, und schafft von dem Zweckmässigen, oder der Nachahmung von Naturobjecten ausgehend, einfache Formen, dieselben nach und nach leicht modificirend oder bloss dieselben copirend, sobald es Formen gilt, die zu einer gewissen Stabilität gekommen sind."

. "Die fort und fort modificirten Formen sind mit den Varietäten zu vergleichen—Species im Werden begriffen—, während die einfach copirten Formen als die wesentlichen Arten der Naturforscher aufzufassen sind. Es wird also ebensogut möglich sein, eine Systematik der Formen ethnographischer Gegenstände zu geben, als von den Formen des Naturreiches. . . . Indess darf man nicht übersehen, dass wenn auch die Formenbildung auf dem Gebiete der Technik der Formenbildung im Naturreiche sehr verwandt, beide doch nicht gänzlich ein und dasselbe sind. . . . Anstatt von Species oder Arten werden wir reden von Formen und Typen worauf die Modificationen hinauslaufen."

En tien jaar later formuleerde hij zijn "ethnologischen Grundsatz" als volgt: "Die ethnologischen Erscheinungen, seien es die

Formen der Artefacten, oder die Gebräuche, zerfallen in locale Nuancen, deren Stabilität durch den menschlichen Conservatismus bedingt wird, und deren richtige Studirung und Gruppierung, die einzig zweckmässige Methode ist."

Hierdoor toonde Serrurier zich dus een aanhanger van Bastian's leer der "Geographische Provinzen," wellicht alleen met deze wijziging: dat niet iedere provincie geheel en al hetzelfde type vertoont, doch, "jede Provinz theilt sich in kleinere Bezirke, die sich mehr oder weniger deutlich von einander unterscheiden. "En dat Serrurier, zooals Bastian, in alle artefacten een stuk "Völkergedanke" zag, blijkt o. a. ten duidelijkste: "In jedem Gegenstand steckt ein Gedankencomplex, und in der Regel tritt bald dieser, bald jener Gedanke zum Vorschein, während die Anderen entweder rudimentär angedeutet sind, oder im latenten Zustande verharren."

Ik herinner mij dat Otto Finsch, de bekende reiziger, Serrurier's meening, wat betreft het niet-toevallige bij het vervaardigen en versieren van artefacten, niet deelde. Daartegenover staat, dat wijlen Frank Hamilton Cushing, een ethnoloog, die zoowel door bijzonderen aanleg als door ongewone ervaring, was doorgedrongen in de psyche van den natuurmensch zooals geen ander, zeide, dat in de uitingen van "primitive man" het toeval is buitengesloten, en iedere vorm en versiering in de ethnologie oorspronkelijk redegevend is.

Dit zijn de hoofdgedachten, welke in Serrurier's drie eerstgenoemde studiën, met uitzondering van die over het Cabinda-masker, ten grondslag liggen.

De beide verhandelingen "Ethnologische feiten en verwantschappen in Oceanië," zijn mij hier tot mijn spijt niet toegankelijk, en ik kan er dus niet nader op ingaan. Ik herinner mij evenwel dat de schrijver er het volgende als wet opstelde: Indien in een bepaalde localiteit, nevens het architype van een voorwerp, een bijvorm voorkomt, dan is daar de vorm ontstaan.

Het door hem, bij zijn pijlenstudie van Nieuw-Guinea, gevolgde

systeem is een natuurlijk. Voor het overige "wo es sich darum handelt die Zahl und Anordnung der Widerhaken bei Aufstellung der Formen in Betracht zu ziehen, allerdings ein künstliches". "Wie in der Naturgeschichte die künstlichen Systeme die Vorläufer der natürlichen, so auch hier; wie dort die ersteren durch die letzteren im Lauf der Zeit ersetzt werden konnten, so wird auch im vorliegenden Falle vielleicht später möglich werden für alle Pfeilformen ein natürliches System zu schaffen."

Door zijn systematiek bracht Serrurier het eerst orde in den chaos der talrijke vormen van Nieuw-Guinea pijlen. Het zou ons te ver voeren dit systeem in alle bijzonderheden na te gaan. Wij mogen volstaan met de mededeeling, dat hij in zijn kunstmatig systeem niet minder dan achttien vormen onderscheidde, en in zijn natuurlijk systeem een negental typen groepeerde.

Zooals men weet, zijn korwäre staande of zittende houten beelden (van de voorouders der Papoewas,) in den regel voorzien van een balustrade, die zij met beide handen voor zich houden, en waarop meestal de kin van het beeld rust.

Dr. Max Uhle, die zich vóór Serrurier met deze voorwerpen heeft beziggehouden, moet de oorspronkelijke beteekenis dier "balustrade" over het hoofd hebben gezien. Eerst Serrurier gaf er de juiste uitlegging aan; de "balustrade" beduidt n. l. een zeer groot, met snijwerk versierd schild. Langzamerhand kwam de ornementiek van het schild in plaats van het schild zelf en leidde "eine eigene Existenz." En die differentieering—hier echter in den zin van reductie of vereenvoudiging—kan zóó groot worden, dat het gansche schild ten slotte tot een korte, onversierde staaf is teruggebracht. De juistheid dier stelling blijkt ook ten duidelijkste uit de talrijke afbeeldingen van korwäre, in het Museum te Batavia aanwezig, die bij zijn verhandeling zijn gevoegd.

De "monsters" en "draken" die Schmeltz vroeger op korwäre meent te hebben gezien, worden door Serrurier als slangen opgevat,

ook omdat uit slangenfiguren de arabesken der korwäre het ongedwongenst worden afgeleid. Deze meening wordt nog versterkt doordien Dr. Uhle dit dierornement opvatte als naga (slang) en het bekend is, dat niet slechts in West Nieuw-Guinea, maar ook elders in den Indischen Archipel de kop en hals van de naga als scheeps-snavel voorkomen.

De slang, in verband met het schild, heeft, volgens Serrurier, niets uit te staan met het totemisme, een meening waarin hij met wijlen Wilken verschilde.

Serrurier onderscheidt staande en zittende korwäre, te zamen niet minder dan tien typen. Een door hem ontworpen schetskaartje van Noordwest Nieuw-Guinea, met de omliggende eilanden, geeft een denkbeeld van de geographische verspreiding dier belangwekkende artefacten.

En prachtig dubbelmasker, beschilderd en met een houten vederdos voorzien, afkomstig uit Cabinda, West-Afrika, was Serrurier een aanleiding om daaraan een studie te wijden. Dit masker was een nieuwe schenking van den Heer Greshoff aan het Ethnographisch Museum en het pas opgerichte *Internationales Archiv* bood een uitmuntende gelegenheid dergelijke ethnographische preciosa wereldkundig te maken.

Aan de hand der literatuur, vooral reiswerken, gaat Serrurier eerst de geographische verspreiding van maskers in Afrika na, en wijst op hun vermoedelijke beteekenis. Hij herinnert aan de neiging tot dualisme in de godsdienstige opvattingen der Negers, zich o. a. uitende in de vereeniging van attributen in denzelfden geest of god. Daarna werpt hij de vraag op of het dubbelmasker in kwestie niet de beide geesten Nchanga en Enomo, respectievelijk de verpersoonlijking van het natte en droge jaargetijde zou voorstellen. Hoewel beide geesten in Loango en Cabinda wellicht onder andere namen bekend zijn, blijft de grondidee dezelfde. Aan de beschrijving van het masker geeft hij dan een symbolische beteekenis, welke zijn

opvatting zeer aannemelijk maakt. De slotsom, waartoe Serrurier komt, is, dat de bewuste voorwerpen maskers zijn, waarmede de Neger-shaman regen of droogte bezweert.

Ook in deze studie toonde Serrurier zich weder een meester in het bezielen, het doen spreken, van ethnographische voorwerpen, en het te niet doen van de verouderde (curatoren—) opvatting als zouden zij bloote curiosa zijn.

Hoe origineel en tot verder onderzoek opwekkend de vier bovengenoemde studiën ook mogen zijn, het hoofdwerk van Serrurier is echter de "Wajang poerwā," als ethnologische monographie van blijvende waarde. Trouwens' hijzelf beschouwde het als het beste wat hij geschreven had, terwijl o. a. professor Gerland, een van Duitschlands eerste ethnologen, het een werk "van hervorragender Bedeutung für die Litteratur und Volkskunde Java's" noemt.⁵⁾

Van de poppen der Wajang Poerwā was tot nog toe nimmer een goede afbeelding gepubliceerd. Deze omstandigheid gaf Serrurier aanleiding om met medewerking van een paar deskundigen—eerst resident te Mechelen, later professor Poensen—aanvankelijk een aantal tooneelen samen te stellen en daarna, toen de platen portefeuille gereed was, een omvangrijken tekst te schrijven. Tusschen den aanvang en de voltooiing dier reuzentaak liggen vele jaren, hetgeen gedeeltelijk is toe te schrijven aan financiëele bezwaren, want noch de som, die de toenmalige Minister van Binnenlandsche Zaken, jaarlijks, voor de uitgave ter beschikking stelde, noch die, welke door het Koninklijk Instituut voor de Taal-land-en volkenkunde van Nederlandsch Indië was toegestaan, waren belangrijk.

Van de "Wajang poerwā" bestaan twee verschillende uitgaven. Een in quarto, waarbij de portefeuille met chromolithographische platen in folio behoort, een waar prachtwerk en slechts in zeer beperkten kring verspreid; en een verkorte, in octavo, meer toegankelijke editie.

5) Geographisches Jahrbuch. Bd. XXL 1898, S. 144.

Toen Serrurier de "Wajang poerwå," had voltooid, was het zijn voornemen, om, als vervolg op die studie, ook van de andere wajangsoorten een uitvoerige beschrijving in het licht te geven. Hij moest daar van evenwel spoedig afzien, en motiveert zulks in zijn voorrede: "de afstemming door de Tweede Kamer der Staten Generaal van het voorstel der Regeering, in December des vorigen jaars, om in de residentie een nieuw gebouw voor's Rijks Ethnographisch Museum op te richten, heeft mij doen besluiten elders een werkkring op te zoeken. Ik wensch niet langer aan het hoofd te staan van eene inrichting, die door hare onvoldoende en onveilige bewaring, door haar nutteloos verblijf in een kleine akademiestad tot schande strekt van de Nederlandsche natie." Ja, een schande was het en blijft het nog steeds, dat onderschrijf ik hier gaarne.

Serrurier's geuite wensch, dat "op de hier gelegde grondslagen de studie van de Wajang door anderen verder moge worden opgebouwd," is gelukkig gedeeltelijk reeds in vervulling gegaan; ik heb de studiën van geleerden als Dr. Hazeu en Dr. Juijnbooll slechts te noemen. Serrurier behandelt achtereenvolgens de bronnen van de wajang, de lakon's (korte verhalen) en dramatis personae, de wajang kroniek en het karakter der poppen, de geographische verspreiding van verschillende wajangsoorten op Java (verduidelijkt door eenige kaarten), de wajang als bezweringsmiddel (meroewat), de voorstelling der wajang, de verschillende soorten van wajang, het verband met de lakon's en de gamelan, het aesthetische element en de eigenaardige profielen der poppen, de overeenkomstige verschijnselen op het vasteland, het phallisme in de wajang, de wajang in verband met andere ethnologische verschijnselen op Java, en ten slotte de vermoedelijke oorsprong der Javaansche beschaving.

Hoewel zelfs een kort résumé van de eigenlijke beschrijving der wajangspelen hier niet doenlijk is, kan ik toch niet nalaten een paar belangwekkende *Streiflichter* in herinnering te brengen, die Serrurier op verwant gebied laat vallen. De hoofdstukken VII-IX toch, zijn,

uit een vergelijkend ethnologisch oogpunt, de meest interessante.

De wajang werd, vóór Serrurier zijn werk schreef, steeds beschouwd als een specifiek Javaansch verschijnsel, niet ontleend aan eenig Aziatisch continentaal volk. Dat die "uitgemaakte zaak" nog volstrekt niet was uitgemaakt, bewijst de vermelding van schimmenspielen bij verschillende andere volken. Zoo hebben de Turken hun *karagös*-spel, de Chineezzen hun "papieren schimmen," de Birmanen hun *pwe*, dat, hoewel een vertooning van marionnetten of schouwspelers, toch enkele trekken met de wajang gemeen heeft. Serrurier wijst b. v. op de onmiskenbare overeenkomst tusschen de Birmaansche *pan-bin* en de Javaansche *kajon* of *goenoeng'an*, het scherm in den vorm van een blad. Beide duiden, om zoo te zeggen, het middelpunt van actie aan, en dienen verder om de meest verschillende zaken symbolisch voor te stellen. Hij spreekt verder als zijn vermoeden uit, dat zoowel *pan-bin* als *goenoeng'an* verwant zijn met de bladvormige tabletten, die, met inscripties of gewijde voorstellingen bedekt, in Birma en Tibet worden gevonden. Interessant is verder de parallel, die hij trekt tusschen de Siameesche blad- of hartvormige tabletten (*tavet*) en *khun-pet*, de *goenoeng'an*, de bladvormige tabletten als tempelparaphernalia bij de Boeddhisten en den bodhi-boom. Alle schijnen een phallische beteekenis te hebben.

Ook in Siam is een schimmenspel in zwang, dat met de *wajang bèbèr* overeenkomt. En hoewel de Siameesche poppen een zoo eigenaardig type hebben, dat een ontwikkeling der Javaansche poppen uit deze niet is aan te nemen, zijn er aan den anderen kant zóóveel punten van overeenstemming, b. v. in beider wordingsgeschiedenis, in de manier van opvoeren en in enkele détails in de kleeding, dat de hypothese van een gemeenschappelijken oorsprong of althans van een gelijktijdig bestaan dier spelen, niet gewaagd schijnt. Ofschoon uit Cambodja geen schimmenspielen vermeld zijn, wijst hij op het merkwaardige feit dat de Pandji-legende, die vaak bij de wajang wordt opgevoerd, aldaar voorkomt als nationaal populair drama.

Of nu die legende van Java naar Cambodja is overgebracht of omgekeerd, is niet uitgemaakt; alléén de Javaansche oorsprong van het Pandji-verhaal staat niet meer onomstootelijk vast.

Serrurier is de eerste geweest, die het phallische element in de wajang aantoonde. Daarmede krijgt deze een veel diepere beteekenis, althans indien men, zooals hij, en zeer terecht, het phallisme opvat als "iets anders dan idealiseering van het onreine in de menschelijke natuur." In tegenstelling van Wilken's sexueel-animistische hypothese, stelt Serrurier zijn "hypothese van de talio" op, d. w. z. "bestrijding der booze geesten door hunne attributen (sc. phallische) tegen henzelfen te keeren." Wiens verklaring hier de juiste is, moeten wij in het midden laten. Evenwel, de phallisch-exorcistische voorstelling in de wajang-poerwå, naast de religieus-animistische, is een bewezen feit, dat nog versterkt wordt door het phallisme in het Turksche *karagös*-spel.

De phallische voorstellingen dagteekenen uit de eerste tijden van het wajangspel, hetgeen Serrurier afleidt uit de omstandigheid, dat de figuren of dramatis personae, welke met een vasten achterarm zijn toegerust en dus tot het primitieve type behooren, steeds van phallische attributen voorzien zijn.

Zijn vergelijkend-kritische behandeling der stof, waarbij ook het satanisme tersprake komt, is de lezing overwaard.

In het laatste hoofdstuk van zijn werk stelt hij de hypothese op van den Achter-Indischen oorspong der Javaansche beschaving. Deze hypothese, die zoo zij al ook op enkele punten weerlegd moge zijn, is—voor zoover mij bekend—verder nog niet door feiten weersproken; zij heeft, in hoofdzaak althans, nog niet "uitgediend." Maar hetzij dat toekomstig, verder voortgezet onderzoek Serrurier's hypothese zal verheffen tot een bewijs of haar zal te niet doen, zij is origineel, vernuftig en suggestief.

In plaats van zijn bewijsvoering in alle bijzonderheden na te gaan, mogen wij volstaan met een opsomming der Javaansche

eigenaardigheden en andere verschijnselen, die wijzen op een Achter-Indische herkomst.

Hij vindt dan de schimmenspelen, het phallisme (als verschijnsel van het Siwaïsme), de gamelan met haar klassiek toongeslacht, de kris, ook in verband met de Pandji-legende, Indo-Chineesch vaatwerk, overeenstemming in kleederdrachten, identiteit van Javaansche en Siameesche schriftvormen, misschien het sirihgebruik, en eindelijk de groote overeenkomst in anthropologisch type tusschen Javanen, Siameezen, Birmanen en andere Achter-Indische Mongoloïden.

Serrurier vat dezen Achter-Indischen invloed niet op als een kolonisatie, "die zulke ingrijpende omwentelingen in een volk bezwaarlijk kan te weeg brengen," maar als een "uittocht om de eene of andere dwingende reden van geheel een krijgshaftig volk, ergens in Achter-Indië, misschien wel uit Assam. Dit volk, van welks kleeding men zich tot zekere hoogte uit die van de poerwà-poppen een voorstelling kan vormen, zou naar Java zijn verhuisd bij groote groepen tegelijk, te beginnen vóór of omstreeks 700 Saka, misschien wel voor het laatst onder aanvoering van Pandji. Mongoloïd van gelaatstrekken, siwaïtisch van geloof, sprekende eene taal van maleischen stam (de voorloopster van het hedendaagsche javaansch), en met een eigen cultuur, sterk doortrokken van naburige hindoesche invloeden, die ook op die taal hunnen stempel hebben gedrukt, zou dit volk op Midden-Java als veroveraars gekomen zijn bij, en nagenoeg in de plaats, van een indonesische (polynesische) bevolking, die reeds hindoeschen invloed uit Dekkan ondergaan had, en alwaar hindoesche vorsten regeerden, die daarop oostwaarts werden teruggedrongen."

In overeenstemming hiermede is het feit, dat volgens professor Kern, de oudste, op West-Java gevonden inscripties in het Sanskriet zijn gesteld, en het Javaansch eerst in 840 n. Chr. optreedt, "terwijl in de jongere, uit Oost-Java stammende teksten veel meer sanskriet woorden zijn gemengd." Serrurier wijst er verder op, dat

ook Dr. Brandes twee literarische periodes aanneemt, een oudere in Midden-, een jongere in Oost-Java. Tegen het einde der jongere periode wordt een renaissance in Midden-Java waargenomen, die te verklaren is door krachtigen invloed uit Oost-Java, gepaard met verslapping in Midden-Java.

“Langen tijd,” aldus eindigt Serrurier zijn betoog en daarmee ook zijn boek, “moeten die Achter-Indische volksverhuizers, ook in hunne nieuwe woonplaats, Java, zich met de wajang poerwå hebben vergenoegd, tot dat in navolging daarvan, op een tijdstip dat wajangspelen het toppunt hunner populariteit bereikten, de heldendaden van Pandji en diens tijdgenooten met de wajang gëdog werden voorgesteld. Denkelijk is het geschied onder de regeering der vorsten van Mådjàpahit. De helden van den Pandjicyclus behoorden toen reeds lang tot het verledene, en het was dus zeer natuurlijk, dat men hunne schaduwen of geesten, evenals die der poerwå-helden, op de këlir te voorschijn bracht. Ook de *histoire contemporaine* verlangde men nu voorgesteld te zien; doch daar er van schimmen van tijdgenooten geen sprake zijn kon, kwam men er toe, met platte houten poppen de heldendaden van Damar Woelan en de zijnen op te voeren. . . .”

Met Serrurier's wajangwerk staat een episode uit zijn verblijf op Java in verband. Toen in 1899, aan het hof van Jogjakartå, de tienjaarlijksche voorstelling der wajang wong werd gegeven, was Serrurier daar te gast, gehoorgevend aan een uitnoodiging van den Sultan.

Daar was hem een zeldzaam genot bereid, een groote voldoening hem gegeven. Hoe moet het hem te moede zijn geweest, hem, den man met zijn ethnologenziel, subtiel van gevoel, zoo vol van kennis, dáár te zien en te begrijpen! Dáár zag hij belichaamd, onder den schoonsten vorm—de bloem van Jogj's adel—wat hij zoo vaak met het oog des geestes had aanschouwd. Dáár moet ook hij, zooals

de Javaan, bij de melodiën der gamelan, zijn gedachten zachtken hebben zien overgevoerd "naar het rijk der phantasie, waar de wetten der natuur zijn opgeheven, waar geen substantie is, waar haast geen vormen zijn—een wereld ijl en vaag." Dáár aanschouwde hij nog eens zijn welbekende helden, doorlevend "nog eens weer hun heldenleven, hun macht, hun glorie en hun mingenot, in het rijk der schimmen, waar geen tijd is, geen vroeger en geen later, waar alles een oneindig heden is."⁶⁾ Dáár eindelijk moet hem iets zijn toegeëmd van "dat onreële," hetwelk hem zoo vaak een behoefte des harten was.

Japan, het land zijner droomen en wenschen, heeft Serrurier nooit mogen betreden; de verre kusten van Dai Nippon heeft hij nimmer aanschouwd.

Eenmaal op Java, en dus zooveel nader bij Japan, meende hij eindelijk en ten laatste zijn vurigen wensch spoedig in vervulling te zien gaan, toen—wreede ironie van het lot—de dood tusschenbeide kwam. Hij overleed te Batavia, den 7^{den} Juli 1901 in den ouderdom van 54 jaren. Zijn ziekbed was lang en smartelijk; maar hij leed met gelatenheid tot het einde.

Met Serrurier is een man ten grave gedaald op wien Nederland trotsch behoorde te zijn geweest, doch in het land der Droogstoppels en Slijmeringen werd hij slechts door weinigen begrepen. Mannen van de daad, voortvarend en opbruisend van karakter, hoe groot ook hun gaven, zijn daar nu eenmaal niet gewild.

Al moet het hem zwaar gevallen zijn, op Java zijn krachten te voelen verminderen, de medewerking, sympathie en vriendschap van allen, die in Indië met hem arbeidden, hebben zijn laatste jaren, ver van het Vaderland, wellicht nog tot de beste zijns levens gemaakt. En zoo hij ook al vaak miskennen ondervond, zijn *Thatendrang* en

6) Wajang poerwā, 8° uitgave, p. 165.

arbeidslust zijn er nimmer lang door verflauwd; hij werkte zoo lang het dag was.

Nog veel had hij gehoopt te volbrengen. Moge de veelzijdige taak, die aan zijn stervende hand ontviel, op waardige wijze worden volbracht!

